

УДК 330.46 : 331.52

Л. Г. Миронова,
к. е. н., доцент,
кафедра економічної кібернетики та статистики,
Класичний приватний університет, м. Запоріжжя

АНАЛІЗ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ РІВНЯ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ

Анотація. В статті проаналізовано рівень трудового потенціалу України, його кількісні та якісні характеристики. Визначено прогностичні значення цього показника.

Ключові слова: Економічно активне населення, мобільність населення, прогноз, робоча сила, трудовий потенціал.

Annotation. The level of labour potential of Ukraine is analysed in the article, him quantitative and high-quality descriptions. The prognosis values of this index are certain.

Keywords: gainfully occupied population, mobility of population, forecast, labor force, labor potential

Вступ Розвиток економіки будь-якої країни забезпечується за рахунок ефективного використання трудових ресурсів. Проте, в останні роки виникає термінологічне питання, щодо доцільності вживання понять «трудові ресурси», «робоча сила» тощо. Сучасна економіка вимагає введення більш широкого визначення цих понять з урахуванням як кількісних, так і якісних характеристик трудових ресурсів. Тому доцільним, на наш погляд, є використання поняття «трудоий потенціал». Поняття «потенціал» тлумачать як приховані можливості, джерело можливостей, засобів, які можуть бути застосовані, використані для вирішення завдання або досягнення цілі. Таким чином, трудовий потенціал є наявною і можливою в майбутньому кількістю та якістю праці, якою володіє суспільство, колектив організації, індивід за конкретного рівня розвитку науки і техніки.

Проблемам використання трудових ресурсів присвячена значна кількість наукових праць відомих вітчизняних вчених: Богині Д. П. [1], Гришнєвої О. А. [2], Криклія А. С. [5], Лича В. М. [6], Приймака В. І. [8] та інших вчених. В Росії до питання управління трудовими ресурсами зверталися Абалкін Л. І. [9], Іноземцев В. Л. [3] Колесов В. П. [4], Мільнер Б. [7] тощо.

Оцінка та прогнозування рівня трудового потенціалу є дуже важливими для сучасної економіки України, оскільки дозволяють визначити, чи існує можливість збільшити обсяги ВВП за рахунок більш ефективного використання праці населення (трудоих ресурсів).

Постановка задачі. Метою дослідження є аналіз та прогнозування рівня трудового потенціалу України.

Результати. Економічна роль трудового потенціалу полягає в тому, що він, виступаючи у формі діючої робочої сили, створює матеріальні і духовні цінності, вартісною оцінкою яких є валовий внутрішній продукт і національний дохід. Динаміку ВВП з урахуванням індексу-дефлятора, тобто приведені до 2000 р. та динаміку кількості зайнятих за період з 2000 р. по 2010 р. наведено на рис. 1. Протягом 2000–2008 рр. відбувалось збільшення ВВП України та кількість зайнятих також збільшувалася.

Фінансова криза 2008 р. призвела до зменшення реального ВВП, але з рис. 1 видно, що скорочення зайнятих було більш значним, ніж зменшення ВВП, тому доцільно проаналізувати ефективність використання трудового потенціалу. Розрахунок питомого ВВП (на одного зайнятого) представлено на рис. 2.

Розрахунок питомого ВВП (на одного зайнятого) показує, що протягом 2000–2010 рр. відбувається підвищення ефективності використання трудового потенціалу.

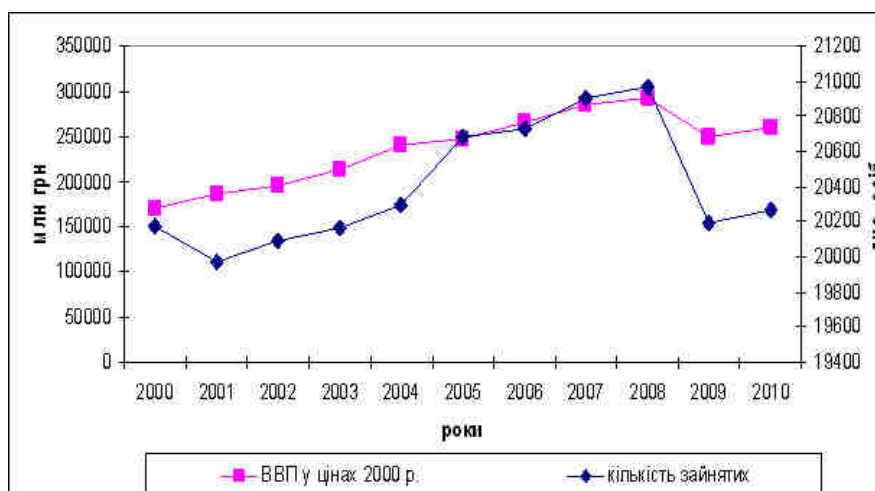

Рис. 1. Порівняння динаміки ВВП України в цінах 2000 р. та кількості зайнятих за період 2000–2010 рр.

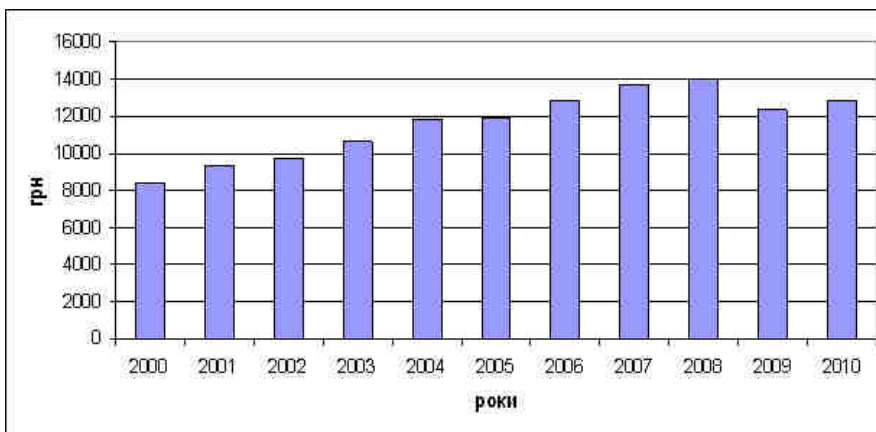

Рис. 2. Динаміка питомого ВВП в Україні, 2000–2010 рр.

Уряд будь-якої країни прагне покращити рівень життя населення. Одним із показників рівня життя населення є питомий ВВП, чим більше його значення, тим більш заможним є населення країни. В Україні підвищити обсяги випуску продукції можна за рахунок підвищення ефективності використання трудового потенціалу. Трудовий потенціал країни має кількісні та якісні характеристики, які наведено на рис. 3.

Рис. 3. Характеристики трудового потенціалу країни

В даному дослідженні під рівнем трудового потенціалу на макrorівні будемо розуміти величину, яка відображає ступінь використання робочої сили та визначається відношенням:

$$R_{mn} = \frac{K_z}{K_{ea}}, \quad (1)$$

де K_z - кількість зайнятого населення,

K_{ea} - кількість економічно активного населення країни.

Показник R_{mn} найбільш повно відображає потенційні можливості робочої сили, $R_{mn} \in [0,1]$, чим ближче значення рівня трудового потенціалу до 1, тим ефективніше використовуються трудові ресурси в країні.

Джерелом формування трудового потенціалу є населення країни як сукупність людей, які перебувають у межах конкретної держави і підлягають її юрисдикції. Населення можна характеризувати у двох аспектах: як елемент продуктивних сил і як носія соціально-трудомих відносин. Однак існує і третій аспект, властивий населенню, — це відтворення самого населення. Під відтворенням населення розуміють його оновлення шляхом народжуваності і смертності, які постійно змінюють кількість, статево-вікову структуру та інші його показники.

Кількісні характеристики населення формуються під впливом його природного та механічного руху. Останній пов'язаний з міграційними процесами.

Важливою якісною характеристикою трудового потенціалу є його трудова мобільність, а саме: принципова готовність особи до зміни посади, професії, місця роботи, місця проживання та способу життя в цілому. Трудова мобільність українського населення є значно меншою, ніж у розвинених країнах світу, і спрямована вона в основному на тимчасове працевлаштування за кордоном. Мобільність молоді значно перевищує мобільність тих, кому більше 30 років. Підвищення трудової мобільності осіб середнього віку є резервом підвищення якості трудового потенціалу, для досягнення якого в першу чергу необхідно вирішувати інфраструктурні питання - забезпечення житлом, транспортом тощо.

Проаналізуємо більш детально рівень трудового потенціалу України. На рис. 4 представлено динаміку рівня трудового потенціалу України за період з 2000 р. по 2010 р.

З 2000 р. по 2008 р. спостерігалось постійне зростання рівня трудового потенціалу, а після 2008 р. – зниження на 2,4 %. Причиною такого зниження було зменшення кількості зайнятих за рахунок збільшення кількості вивільнених з економічних причин.

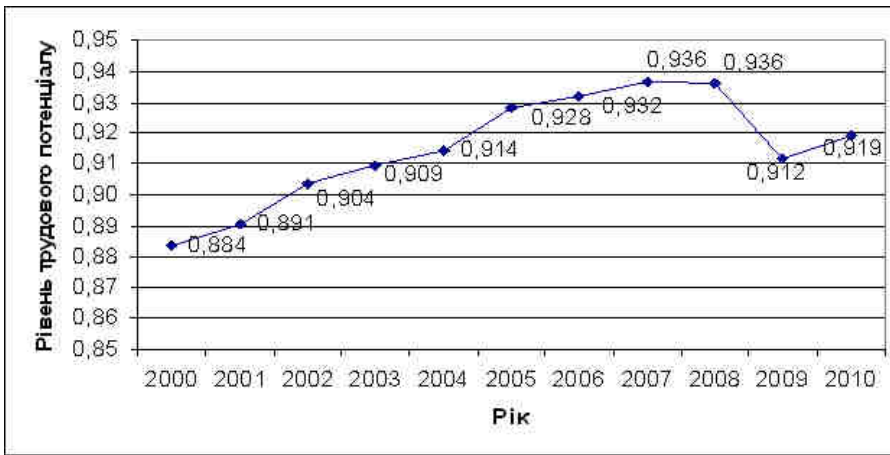

Рис. 4. Динаміка рівня трудового потенціалу України, 2000–2010 рр.

Динаміку кількості звільнених з економічних причин за 2000-2010 рр. наведено на рис. 5.

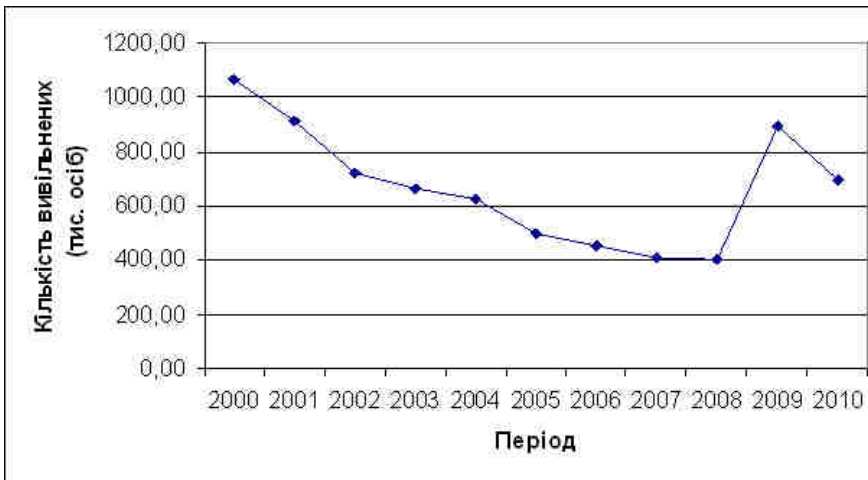

Рис. 5. Динаміка кількості звільнених з економічних причин в Україні, 2000–2010 рр.

Крім того, зменшення економічно активного населення також негативно впливає на рівень трудового потенціалу. На рис. 6 наведено динаміку економічно активного населення України.

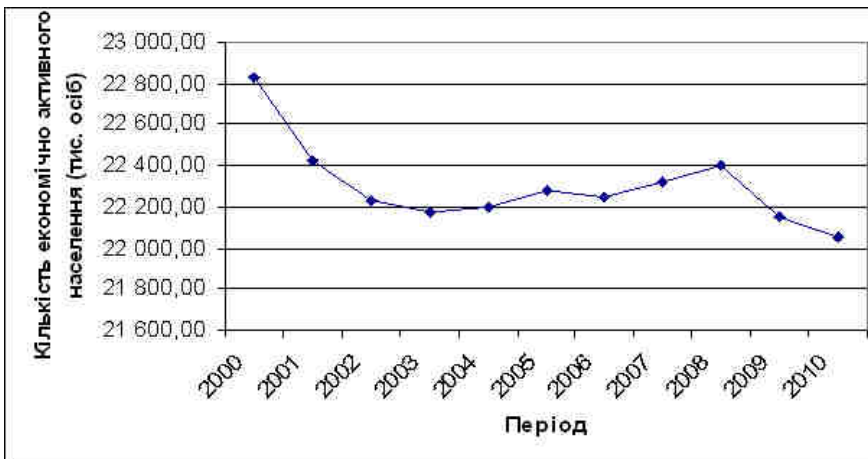

Рис. 6. Динаміка економічно активного населення України, 2000–2010 рр.

Протягом останнього десятиріччя відбувається зменшення абсолютної кількості економічно активного населення серед осіб працездатного віку.

Для побудови прогнозу рівня трудового потенціалу України застосуємо методи короткострокового прогнозування: метод експоненційного згладжування та ковзного середнього. Отримані прогнозні значення представлено на рис. 7.

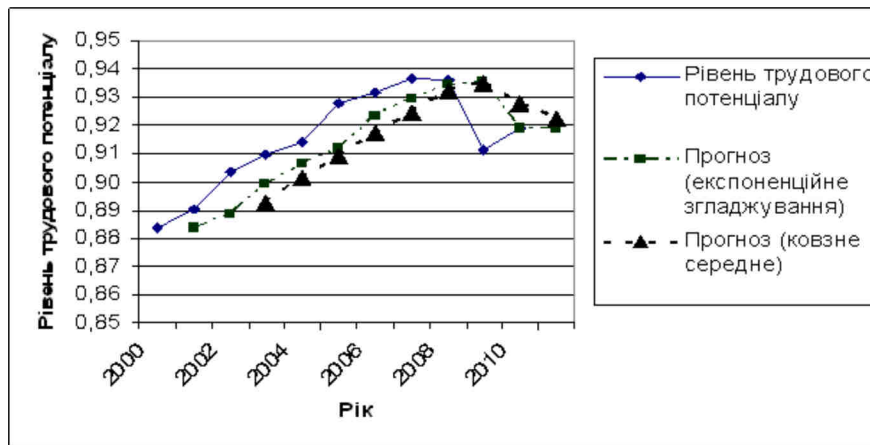

Рис. 7. Прогнозні значення рівня трудового потенціалу

За методом експоненційного згладжування прогнозне значення рівня трудового потенціалу у 2011 р. буде складати 0,919, а за методом ковзного середнього – 0,922, тобто буде спостерігатися незначне збільшення рівня трудового потенціалу України. При побудові прогнозу слід також звернути увагу на те, що у 2009 р. спостерігалось зменшення рівня трудового потенціалу і прогнози, що отримано методами згладжування часових рядів, це враховують.

Візуальний аналіз рівня трудового потенціалу України дозволяє зробити висновки, що цей часовий ряд має тренд. Методом найменших квадратів оцінимо параметри моделі та отримаємо:

$$\hat{R}_{mn} = 0.8915 + 0.0039t, \quad (2)$$

(0,008) (0,0012)

$$R^2 = 0.54, F = 10.418$$

де t - період часу.

Під коефіцієнтами у дужках наведено середньоквадратичні відхилення для відповідних коефіцієнтів, вони дозволяють визначити їх статистичну значущість. Значення коефіцієнту детермінації свідчить про те, що модель (2) з ймовірністю 95% описує 54% вхідних даних, тобто якість моделі не висока. Значення критерію Фішера дозволяють зробити висновок, що модель, з ймовірністю 95 %, статистично значуща, оскільки

$$F > F_{крит} (0,05;1;9) = 5,11$$

Використовуючи модель (2) отримаємо прогноз рівня трудового потенціалу на 2011 р., який складе 0,935. Прогнозні значення рівня трудового потенціалу дозволяють зробити висновки, що він буде зростати, тому дуже важливим залишається питання підтримки такої тенденції на рівні держави.

Висновки. Для підтримки тенденції підвищення ефективності використання трудового потенціалу запропоновано наступні шляхи:

- впровадження механізмів працевлаштування молоді, а саме демобілізованих юнаків та тих, що закінчили навчання;
- впровадження соціальної відповідальності бізнесу в сфері трудових відносин,
- збільшення пенсійного віку;
- забезпечення належних умов догляду дітей у дитячих установах, що дозволить збільшити кількість зайнятих за рахунок домогосподарок.

Література

1. Богиня Д.П., Грішнова О.А. Основи економіки праці: навч.посібник.К.:Знання-прес, 2002.- 313 с.
2. Грішнова О.А. Економіка праці та соціально-трудові відносини : Підручник. – К. : Знання. – 2004. – 535 с.
3. Иноземцев В. Л. Современное постиндустриальное общество: природа, противоречия, перспективы. Учебное пособие, Москва: Логос, 2000.- 304 с.
4. Колесов В. П. Экономика знаний: мировые тенденции и Россия // Вест. Моск. ун-та. Сер. 6. Экономика. 2005. № 3. С. 100.
5. Криклий А.С. Формирование кадрового потенциала отрасли: вопросы теории и практики. – К.: “Репро-Графика”, 2003. – 248 с.
6. Лич В.М. Трудовий потенціал: теорія та практика відтворення // Монографія (одноосібна) - К.: Науковий світ, 2003. - 313 с.
7. Мильнер Б. Управление знаниями – вызов XXI века // Вопросы экономики. 1999. № 9. С. 108-118.
8. Приймак В. І. Трудовий потенціал і механізми його реалізації в регіоні: Монографія. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2002. – 383 с.
9. Стратегический ответ России на вызовы нового века / Под общ. ред. Л. И. Абалкина. М.: Изд-во «Экзамен», 2004. С. 19.

Стаття надійшла до редакції 13.09.2011 р.

ТОВ "ДКС Центр"